

2. Krasilnikova E.V. Konstrukcii s udvojeniyem v russkoy razgovornoj rechi (Double Constructions in Colloquial Russian) / E.V. Krasilnikova // Russkiy yazyk v shkole – №5. – 1971. – PP. 80–83.

3. Shvedova N.U. 1960. Ocherki po sintaksisu russkoy razgovornoj rechi (Notes on the Syntax of Colloquial Russian) / N.U. Shvedova – Moskow : Academy of Science of USSR. – 377 p.

4. Talmy L. 2000. Toward a Cognitive Semantics. Vol. 2. Typology and Process in Concept Structuring / L. Talmy– Cambridge/London : MIT Press, 2000. – 495 p.

5. Weiss D.₁. Double verbs in the Russian colloquial speech in the light of National corpus of the Russian language: the plural Imperative / Daniel Weiss // Contributions suisses au XV e congrès mondial des slavistes à Minsk, août 2013 / Ekaterina Velmezova (éd.). – Bern/Berlin/Bruxelles/Frankfurt am Main/New York/Oxford/Wien : PETER LANG, 2013. – PP. 319–341.

6. Weiss D.₂. Russian double verbs in the 1st plural Imperative / Daniel Weiss // Wiener Slawistischer Almanach. – №85. – 2013. – PP. 165–175.

7. Weiss, Daniel. Verb serialization in North East Europe: the case of Russian and its Finno-Ugric neighbors / Daniel Weiss // Wiemer, Björn; Wälchli, Bernhard; Hansen, Björn. Grammatical replication and grammatical borrowing in language contact. – Berlin/Boston, 2012. – PP. 611–646.

Стаття надійшла до редакції 20 лютого 2017 року

УДК 811.133.1'373.7:392

*Оксана Лабенко
(м. Київ, Україна)*

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ОБРАЗУ ХВОРОБИ В ТЕКСТАХ ЗАЧИНІВ УКРАЇНСЬКИХ, АНГЛІЙСЬКИХ ТА ФРАНЦУЗЬКИХ ЗАМОВЛЯНЬ: СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА, СИМВОЛІЗМ

У статті досліджуються тексти зачинів українських, англійських та французьких лікувальних замовлянь. Виявлено основні домінуючі компоненти структури зачину замовляння, які наявні у всіх трьох мовах. Кожний зі згаданих компонентів поділено на семантичні типи, які є відносно стійкими у кожній окремій мові. У контексті міжмовного порівняння певні семантичні моделі можуть повторювати моделі інших мов, частково змінюватись або ж взагалі випадати. Такі компоненти зачину можуть бути факультативними, наділеними певними етноспецифічними рисами, над якими домінують символічні сфери притаманні представникам певної лінгвофольклорної традиції. Формули-звертання виконують одну із центральних функцій лікувального замовляння.

Ключові слова: замовляння, зачин, семантика, модель, символізм.

В статье исследуются тексты зачинов украинских, английских и французских лечебных заговоров. Выявлены основные доминирующие компоненты структуры зачина. Каждый из упомянутых компонентов разделен на семантические типы, которые являются относительно устойчивыми в каждом отдельном языке. В контексте межъязыкового сравнения определенные семантические модели могут повторять модели других языков, частично меняться или же вообще выпадать. Такие компоненты зачина могут быть факультативными, наделенными определенными этноспецифическими чертами, над которыми доминируют символические сферы присущие представителям определенной лингвофольклорной традиции. Формулы-обращения выполняют одну из центральных функций лечебного заклинания.

Ключевые слова: заговор, зачин, семантика, модель, символизм.

The article examines the texts of Ukrainian, English and French medical incantations introductions. The dominant structure basic components of the incantations introductions which are available in all three languages are found out. Each of these components is divided into semantic types that are relatively stable in a certain language. In the context of cross-language semantic comparison some models can completely or partly replicate the models of other languages, in separate cases they can be omitted. Such components can be optional, have certain ethnospecific traits dominated by the symbolic sphere peculiar to the certain folklore tradition representatives. Formula-appeals perform one of the central functions in the medical incantation.

Key words: incantation, introduction, semantics, model, symbolism.

Тексти замовлянь належать до сфери вербальної магії. Відомо, що магія як вербальна так і невербальна відіграла істотну роль у свідомості представників різних лінгвокультурних соціумів. Магічна сила таких текстів виражається в тому, що текст (виголошений, написаний або ж, такий, який продукується в невербальній формі) може виступати в ролі амулета, відганяючи злі сили і залучаючи добрі, та продукування або сприйняття тексту впливає на душу та тіло людини і, може навіть змінювати світ [9].

Особливості структурно-семантичної організації лікувального замовляння були об'єктом дослідження як вітчизняних учених, так і представників міжнародної наукової спільноти. Найбільш вивченими можна вважати дослідження текстів лікувальних замовлянь російської, української, білоруської, польської, болгарської, чеської мов. В контексті порівняльних студій можна згадати праці Т.Н. Свешнікової «Структура східнороманського замовляння в порівнянні з східнослов'янським (формули відсилення хвороби)» [5], Є.В. Вельмезової «Семантика простору лікувального замовляння: до типології формул відсилення хвороби (на прикладі східнослов'янських, чеських та французьких текстів)» [1], І.М. Гренджи «Національно-культурна символіка англійського замовляльного тексту у зіставленні з українським» [2].

Та, з огляду на те, що лікувальні замовляння не розглядалися як **об'єкт** лінгвістичного дослідження на матеріалі близько неспоріднених мов вважаємо **актуальним** порівняльне дослідження структури, семантики та семіотики таких текстів в українській, англійській та французькій мовах. Одним із основних компонентів замовляння вважають зачин.

Отже, **метою** пропонованої розвідки є намагання дослідити структуру та семантику текстів замовлянь у трьох близько неспоріднених мовах. Для реалізації мети автор ставить перед собою **завдання** – провести реконструкцію зачину лікувального замовляння як знакового компоненту цілісного тексту, декодувати його семіотичну структуру співвідносячи її з первинними смислами та лінгвокультурними образами.

Російський дослідник В. Топоров зазначає, що «стандартне» замовляння найчастіше розкривається зачином, який уводить в певну ситуацію, в наміри *я*, в його цілі, відповідно вказуючи на локус. Та ж сама схема з цілим рядом варіацій, які не порушують самого типу замовляння, повторюється у більшості замовлянь. Канонічним для зачину автор вбачає включення того хто говорить про себе як про *я* в початок дії, яка є ритуальною та необхідною перед вирушенням у дорогу або ж має ту чи іншу вагому мету [7, с. 277–280].

А.В. Юдін, ґрунтуючись на матеріалі східнослов'янських замовлянь поділяє зачини на молитовний вступ та сам зачин.

1. Молитовний вступ – зазвичай християнська молитва, часто «Отче наш». Він може бути або повною, розгорнутою молитвою, яка сприяє входженню суб'єкта у відповідний психічний стан, або просто короткою молитовною формулою, що відкриває текст замовляння.

2. Зачин – наративний за характером текст, у якому міститься розповідь про вхід суб'єкта в світ магічних сил. Містить опис подорожі того хто замовляє від дому до потойбічного світу, іноді мотив його чарівного одягання в небесні світила і ін. В принципі опис може збігатися з реальними діями суб'єкта під час замовляння (хоча це зовсім необов'язково), виявляючись, таким чином, метатекстом, який описує акціональний текст і відтворює той же магічний зміст [11].

У дослідженні В.В. Усачової «Магія слова і дії в народній культурі слов'ян», значна частина якого присвячена саме лікувальним замовлянням, розглядається група примовлянь об'єднаних мотивом вигнання хвороби. Такі примовляння вимовляються в момент здійснення обряду, передують йому або ж завершують його. Дослідниця звертає увагу на звертання до хвороби, тобто до персоніфікованого духу, якого збираються виганяти, який називає стійким структурним елементом таких формул. [8, с. 276]

Польська дослідниця Станіслава Небжеговська-Бартмінська розробляє класифікацію образу хвороби у тексті замовляння. Перш за все, авторка описує назви хвороб, які зустрічаються у польському тесті замовляння, поділяючи їх на інфекційні хвороби, внутрішні, ревматичні, психічні та нервові, шкірні, травми та ушкодження, хвороби очей та зубів, окремо виділяє дитячі хвороби та хвороби тварин. Описуючи семантичну структуру

зачину замовляння дослідниця, серед інших, виокремлює наступні структурні компоненти: джерела та винуватці хвороби, зовнішній вигляд та стать хвороби. [4, с. 309–326].

Акумулюючи ці та інші дослідження у царині структурно-семантичного аналізу слов'янських замовлянь для порівняльного аналізу тексту замовляння у міжмовній площині близько неспоріднених мов, ми спробували виробити свою, оригінальну класифікацію. У процесі аналізу українських, англійських та французьких текстів було виявлено основні домінуючі компоненти структури зачину замовляння, які присутні у всіх трьох мовах. Кожний зі згаданих компонентів поділено на семантичні типи, які є відносно стійкими у кожній окремій мові. У міжмовного порівняння певні семантичні моделі можуть повторювати моделі інших мов, частково змінюватись або ж взагалі випадати.

Матеріалом дослідження стали тексти лікувальних замовлянь української, англійської та французької мов дібрані із фольклорних та етнографічних розвідок опублікованих у ХІХ столітті.

Найбільш розповсюдженим типом зачину можна вважати зачин-звертання. Такий зачин характерний для усіх трьох досліджуваних мов.

Для зачину лікувального замовляння найхарактернішими є формули-звертання. Формули-звертання виконують одну із центральних функцій лікувального замовляння. Такі формули поділяються на декілька семантичних типів. Це можуть бути звертання до хвороби, яка є адресатом і одночасно об'єктом вигнання. У такому випадку можна виокремити декілька чітких функціональних моделей звертання:

Номінативна **N** (коли просто промовляється назва хвороби): укр. «Ячмінець (ячень). Лъкаръ – (говорить) – ячмінець! Больной (отвѣч.): Бреши! – Лък. Ячмінець! - Бреши!...».

Ад'єктивна **N+Adj** (де звертання до хвороби підсилюється епітетом): англ. «*Hysterica passio! down, thou climbing sorrow*»; англ. «*Boneshave right, Boneshave straight*», де *boneshave* – народна назва радикуліту. У замовлянні концептуалізується ідея уражень організму, які зазвичай супроводжують радикуліт. Англ. «*Ringworm! Ringworm red! Never mayest thou either spread or speed*», *ringworm* – стригучий лишай, ураження шкіри, червоного кольору.

Ад'єктивна **Adj+ N** укр. «*Отъ зубной боли: Молодой молодойче! Тоби вѣ сповни, мени вѣ здоровьи.....*». В цьому замовлянні проти зубної болі спостерігаємо звичайне для народної мовної картини світу явище – табуїзацію, хворобі надається більш привабливий вигляд молодої людини.

Предикативна **N+V (imp)** (де до звертання додається дієслово у наказовій формі): англ. «*Cramp, be thou faintless*», *cramp* – судова спазм; англ. «*Blood remain Thee, As Christ was in himself...*»; укр. «*Бишишнику, я тебе прошу, відступися від молитвенного, народженного (имр.), бо ти тут укорінився...*»; укр. «*Отъ лихорадки: «Каженка, каженка, пойдти ты до воды, кого встрѣтишь, того и напади*», де *каженка* народна назва хвороби.

Предикативна **V+pron+N** (де, звертання-заклинання має наказову форму). Українським віруванням притаманна персоніфікація хвороби. Так, наприклад, *гостець* живе в кістках кожної людини. Хвороба повідомляє про своє існування ревматичними болями та ранами. Якщо хтось невмілим лікуванням чи якимсь необережним відношенням до його проявів образить хворобу (*спротивить*), *гостець* перетворюється у небезпечну, важко виліковну хворобу: «Заклинаю тя, *гострецъ самця и самицю, великим именемъ Господа нашего Иисуса Христа и пречистою вѣрою нашею Божею и приснодѣвою Марією и св.. архистратигами Михаиломъ, Гаврииломъ, Рафаиломъ со всѣми умными небесными силами...*»; фр. «*Gihhe, de quelque facon que tu sois et que tu puisses être, je te conjure et te commande, au nom du grand Dieu vivant et des trois personnes de la Sainte-Trinite, de sortir de..., et de t'en aller au plus profond de la mer*», де *Gihhe* – у народній мові французів рожа, рожисте запалення; фр. «*Forçure, reforçure, je te force et reinforce!*», *forçure* – простріл.

Локативна **N+adverbial modifiers of place** (де звертання підсилюється місцем вигнання або ж знаходження хвороби): англ. «*Hecur, hecur, Three drops in a tea-cup*», де *hecur* – гикавка. Французи вірили, що різні хвороби можна «загородити» *barrer*, тобто якщо не вилікувати, то припинити розвиток, відправляючи хворобу у певний локус: фр. «*Mal, entre en terre si profondément que tu ne puisses porter prejudice ni a gens ni à bêtes...Sarre... Barre... Mal, si tu es dans le corps...*».

Специфікуюча **N+specification** (де проводиться опис хвороби, описуються якісь істотні умови вигнання): англ. «*Tetter, tetter, thou hast nine brothers*», *tetter* – народна назва лишая; укр. «*Волосний волосниче, в тебе син Максин, в мене дочка (имр.) – будь мені сватом*»; укр. «*Волосний волосниче, Бог тебе кличе на своє місто, на своє крісло...*»; укр. «*Отъ «бешихи» (рожистого воспаления): «Бешихо, бешишище, может ти жиноцька, а може дивоцька, може парубоцька, я тебе вызиваю, я тебе выкликаю. Я тебе посылаю...*»; фр. «*Chancre (язва), par le soleil et par la lune, sors d'ici*».

Зустрічаються також зачини-звертання до магічного помічника. Таким помічником можуть виступати рослини, які мають лікувальні або магічні властивості. Найістотніше семантичне навантаження у цьому випадку несе сам образ помічника. Наприклад, англ. «*Ashen tree, ashen tree, Pray buy these warts of me*», де *ashen tree* – ясен. Згідно вірувань Британських островів, ясен був даний Богом людям в якості запобіжного засобу проти відьом та від лихого ока. В Ірландії, ясен спалюють, щоб вигнати диявола, а в Девонширі на Різдво, ймовірно, з тієї ж причини, паляться багаття із ясена. Якщо їсти бруньки ясеня, то людина стає невразливою до чаклунства. Жителі Корнуелу носять шматочок деревини ясеня у кишнях з метою лікування ревматизму. Замовляння, у яких фігурує ясен виникають з вірування про здатність рослини забирати хворобу на себе [12, с. 14–18]. У англомовних замовляннях проти різних хвороб часто згадується вербена: «*All-hele, thou holy herb, Vervin, Growing on the ground; In the Mount of Calvary*». Вербена за уявленнями жителів Великобританії, вважалася рослиною-захисником як

домівки (якщо посадити вербену на дах, то вона буде охороняти будинок від блискавки), так і людей. У Сасексі листя вербени сушать і поміщають в чорний шовковий мішок, щоб носити на шиї хворих на туберкульоз дітей, ймовірно, щоб запобігти чаклунству, яке за може викликати хворобу. Дорослі щоб захиститись від магічних дій фей та їх заклинань варили та пили чай з неї. Одна із християнських легенд твердить, що вербена була використана для лікування ран Ісуса після того як його зняли з хреста. Народні назви вербени підтверджують лікувальні властивості рослини – наприклад, в Уельсі рослину називають *Holy Herb* (буквально, свята трава), а в Уельсі *Devil's bane* (буквально, прокляття диявола) [12, с. 307].

Помічники можуть бути як з рослинного так із тваринного світу. Найчастіше це ті зоонімні персонажі, які мають певну міфологічну вагу у свідомості певної нації. У фольклорі британців павук наділений позитивною конотацією, є предвісником добрих подій, широко використовується у лікувальних практиках. Вважалось, що якщо людина хворіє на лихоманку, астму чи коклюш, потрібно взяти павука, посадити його в коробку. Як тільки павук «здохне», разом з ним «здохне» і хвороба: *«Spider, as you waste away, Whooping-cough no longer stay»* [10, с. 319].

В українському замовлянні від *крикливців (нішниць)*, згадуються кури, які повинні перебрати хворобу на себе: *«Кури сірі, кури білі, кури волохаті, кури пелехаті (станаті - мохноногія), нате вам крикливці (нішниць), дайте молитвенному, народженому (имр.) сопливі»*. У слов'янському фольклорі курка – домашній птах, що наділяється демонічними рисами, виступаючи при цьому у ритуалах маркером «перехідних» станів та процесів. У лікувальних практиках дії з куркою виражають семантику «перехідного» обряду: птаха символічно крадуть, б'ють, мучать, відносять, приносять, заколюють, з'їдають, жертвують, закопують і тому подібне. Разом з птахом «гине» хвороба. В народній медицині за допомогою курки лікують безсоння та нічний плач у немовлят. Хвору дитину несуть вечором в курник під сідало, де просять курей забрати у дитини крик та безсоння [6, с. 60–68].

Зооморфний образ свині є широко розповсюдженим у різних слов'янських замовляннях, прикметах, гаданнях та повір'ях: *«Пліснявка. Витри женскою косою і скажи: свиня до корита, пліснявка з язика (трижды), свиня до корита прибіжить, пліснявка з язика збіжить»*. Для того щобвилікуватись від вроків потрібно покласти дитину в хлів зі свинями, поки там зберігалось тепло тварин. Такі ж дії проводили для того щоб дитина добре спала. Дітей, які кашляли заносили до хліва та заставляли погризти корито [6, т.4, с. 577].

М.В. Завялова виокремлює декілька контекстуальних типів замовлянь, у яких задіяні божественні персонажі та, які є звертаннями до божественного персонажа з метою перекласти на них повну відповідальність за результат лікування – з проханням про допомогу, опис самих дій божественних персонажів спрямований на переборення хвороби, взаємодія божественних персонажів між собою, з хворобою, з хворим, опис подій, які відбуваються з божественним персонажем [3, с. 29–32].

Божественним силами до яких звертаються про допомогу в англійських замовляннях є Бог, Ісус Христос та Свята трійця. В українських текстах найчастіше фігурує образ Пресвятої Богородиці. Наприклад: англ. «*Jesus Christ, that died upon the cross, put my warts away...*»; англ. «*O God, be Thou merciful to this, Thy servant N...*»; англ. «*God restore you to your health...*»; англ. «*Feyther, Son and Holy Ghoast, Naale the divil to this roast.*»; укр. «*Пресвятая Богородиця, просим собі в поміч. Замовляю тобі кров буйную, травьяную і водяную.*»; укр. «*От бѣльма. Пресвятая Богородиця, мати Божя наша, просим стань нам у помочи. Туди бігло три хортики: один червоний, другий білий, третій чорний. Червоний повалив білого, білий повалив чорного. Сорока на лозі – з раба Божого (им.. рек) більмо злизав.*»; укр. «*От зубівъ. Пресвятая Богородиця, проси собі в поміч. Святий отче Антонію, поврачував Господу-Богу от великої болезности от ломовой кости, от семидесят суставів, поврачуй народженному, нахрещенному (имрек.) от великої болезности, от ломовой кости от зуба...*».

Виокремлюється також, так званий, зачин-наратив, який переважно містить у своїй семантичній структурі переказ про життя певного святого або ж перелік подій які відбуваються із божественними персонажами: англ. «*Our Saviour rade, His foro-foot slade...*»; англ. «*Jesus, that was of a Virgin born, Was pricked both with nail and thorn...*»; англ. «*Christ was of a Virgin born, And he was pricked with a thorn...*»; англ. «*The Lord rade, And the foal slade...*»; укр. «*От гадини. Ішов святий Єгор із Осіяньських гор і ніс гадічі імена і приложив ік народж., молитвен. – (имрек) і опуху нема*»; укр. «*От зубівъ. Посилала пречиста черницю на Сіонську гору; на тий горі Вавилон-город, у Вавилоні-городі цариця Вольга....*»; фр. «*Sainte Appoline étant assise sur la pierre de marbre, Notre-Seigneur passant par là lui dit : « Appoline, que fais-tu la? »*».

Окрім звертань до божественних персонажів можливе також замовляння хвороби демонічними силами. Звертання до потойбічних персонажів, демонів характерне передусім у англомовній замовляльній традиції: «*Shake her, good Devil...*»; «*Good devil, cure her, And take her for your rains...*»; «*Hob-hole Hob! ...*».

Іноді хвороба може виганятися стихією з якою асоціюється. Так, наприклад, лихоманка, яка характеризується високою температурою, виганяється звертанням до вогню: англ. «*Fire, fire burn byen...*»; «*Fire, fire, here's a bone...*». Для української народної картини світу продуктивними є звертання до небесних тіл: укр. «*Отъ зубной боли: Мѣсяць на небѣ, рыба въ води, медвидь въ лиси, комарь на крыши...*»; укр. «*Одѣ жовтяныци. На зори уранци треба пойти на ричку ыз ѣ суденцем ѣ из ѣ жовтой миди, набрать у його воды, поставыть на верх ѣ хаты да й прыговорювать: «Зори, зоряныци, возьмить раба Божого № жовтяныци – ранни й пивранни, денни й пивденни, вечерни й пиввечерни, ночыйи й пивночыйи» та водної стихії: «*Піди на річку, зачерпни води (противъ теченія) і скажи: «як ці берега не стрічаються, так що народжений, молитвенний (имр.) не стрічався с хмільним вином*». У франкомовних замовляннях популярним лікувальним*

засобом є роса: «*Nettoie-moi bien, fraîche rosée, sens comme je suis galeux, vois combien se trouve entaché, mon corps des pieds à la tête etc.*

Серед зачинів-наративів викремлюється також група замовлянь, які відтворюють якусь міфологічну історію або містять перелік магічних дій, що супроводжуються замовлянням: англ. «*Nine knots upo' this thread. Nine blessings on thy head...*»; англ. «*Arthur Knight Wi' her ain hair. He rade a' night, And made da mare*»; англ. «*A dead wife out of the grave arose, And through the Sea she swimméd ...*»; укр. «*Заговор отъ крови. На Осіянській горі там стояв колодязь каменний; тудя ішла дівка каменна, камені і відра, каменний коромисел, каменна коса, каменна вона вся; коли вона відтіля води принесе, тоді з рож денного, нахрещеного раба божия (имрек.) кров потече*»; укр. «*Ішло три каліки через три ріки, рубали рожу, сажали рожу, рожя не зійшла, крив червона не пішла...*»; укр. «*Отъ крови: Иде чоловікъ рудый, кинь рудый, уза руда удила руди, сидло руде, стримена руди, подпруга руда....*».

Для українського замовляння також характерний формальний молитовний зачин. Як от, наприклад, замовляння-молитва від лихоманки розпочинається формулою: «*Во імя Отца і Сина і Святого Духа. Аминь. Виходя із моря Оскана – сімдесят сем дівиць прекрасній; стретился ім преподобний Павхнутій і спросил їх: откуда ви, дівиці?...*». Так само розпочинається замовляння від зубної болі: «*Отъ зубной боли: Аминь (3 р.)! Мисяцю молодий! Було васъ тры цари: одинъ царъ земной, другий – небесный, третій – водяний. ...*».

Отже, з огляду на те, що тексти лікувальних замовлянь належать до сфери вербальної магії, їх зачини мають чітку структурну організацію. У контексті близько неспоріднених мов деякі компоненти зачину можуть бути факультативними, наділеними певними етноспецифічними рисами, над якими домінують символічні сфери притаманні представникам певної лінгвофольклорної традиції. Формули-звертання виконують одну із центральних функцій лікувального замовляння та поділяються на декілька семантичних типів, що дистрибуються за певними функціональними моделями. В контексті зачинів-звертань до магічного помічника, якими можуть виступати знакові для культури рослини та тварини домінуюче семантичне навантаження належить образу помічника. Зачини замовлянь-молитв перед усім виконують наративну функцію. **Перспективним** вважаємо дослідження інших стратумів (основної частини, завершення) лікувального замовляння української, англійської та французької мов, що стане істотним вкладом у порівняльні дослідження у царинах лінгвокультурології, етнолінгвістики та лінгвофольклористики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вельмезова Е.В. Семантика пространства лечебного заговора: к типологии формул отсылки болезни (на примере восточнославянских, чешских и французских текстов) / Е.В. Вельмезова // Вестник МГУ. Серия 9, Филология. №4. – М. : МГУ, 1999. – С. 50–60.

2. Гренджа І.М. Національно-культурна символіка англійського замовляльного тексту у зіставленні з українським / І.М. Гренджа // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 9, Сучасні тенденції розвитку мов. Вип. 3 : До 175річчя НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К. : НПУ, 2009. – С. 102–106
3. Завьялова М.В. Балто-славянський заговорний текст: лінгвістический аналіз і модель мира / М. В. Завьялова. – М. : Наука, 2006. – 563 с.
4. Небжеговская-Бартминская С. Шла болячка с Болентина... Концептуалізація болезни в польском языке и в польских народных заговорах / С. Небжеговская-Бартминская // Заговорный текст: Генезис и структура. – М. : Индрик, 2005. – 520 с.
5. Свешникова Т.Н. Структура восточнороманского заговора в сопоставлении с восточнославянским (формулы отсылки болезни) / Т.Н. Свешникова // Исследования в области балто-славянской духовной культуры. Заговор. – М. : Наука, 1993. – С. 139–149.
6. Славянские древности : Этнолінгвістический словарь. [Под ред. Н.И. Толстого]. – М. : Международные отношения, 1995 – 2009.
7. Топоров В.Н. О понятии места, его внутренних связях, его контексте (значение, смысл, этимология) / В.Н. Топоров // Исследования по этимологии и семантике. Т. 2: Индоевропейские языки и индоевропеистика. Кн.2. – М. : Языки славянских культур, 2006. – 728 с.
8. Усачева В.В. Словесные формулы в народной медицине славян / В.В. Усачева // Славянское и балканское языкознание. Структура малых фольклорных текстов. – М. : Наука, 1993. – С. 163–170.
9. Шестеркина Н.В. Соотношение народной молитвы и заговора / Н.В Шестеркина // Вестник Московского государственного лингвистического университета –Языкознание: Религиозная коммуникация и профессиональное образование. Выпуск 18. – М. : ФГБОУ ВПО МГЛУ, 2014. – С. 96–108.
10. Энциклопедия суеверий / [Сост. Э. Рэдфорд и др.]. – М. : Астрель, 2001. – 560 с.
11. Юдин А.В. Ономастикон русских заговоров. Имена собственные имена собственные в русском магическом фольклоре / Алексей Валерьевич Юдин. – М. : МОНФ, 1997. – 319 с.
12. Watts Donald Dictionary of Plant Lore / Donald Watts. – London : Elsevier, 2007. – 471 p.

*Статтю рекомендовано до друку
кандидатом педагогічних наук, старшим викладачем кафедри
іноземної філології і методики навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»
Козаченко І.В.*

Стаття надійшла до редакції 20 лютого 2017 року